

تعمقی بر چند ماده از سرقت‌های مشدده تعزیری

وحید احمدی

کارشناس حقوق قضایی

مجموع بشری از دیر باز تاکنون برای مفظ انسجام خود و جلوگیری از هم گسیفتگی ناگزیر از وضع قواعد و مقررات گوناگون در چارچوب قوانین و هنجارهای مورد قبول اجتماع بوده‌اند و در برافورد با جرایم بالأخص جرم سرقت که از زمان پیدایش مالکیت و به تبع آن مالکیت فصوصی اقدام به اعمال آن کرده‌اند. جرم سرقت در نظام‌های قانون‌گذاری دنیا یکی از انواع جرایم علیه اموال و مالکیت است و نظام‌های قانون‌گذاری، سیستم‌های فاضی را نسبت به آن اعمال می‌کنند و در برقی شرایط مجازات این جرم را تشدید نموده‌اند. در این مقاله سعی شده برقی از مواد مصرع در قانون مجازات اسلامی که راجع است به سرقت‌های مشدده تعزیری، مورد بررسی و تدقیق قرار گیرد.

در هر اثر فقهی که واژه سرقت
 مشاهده می شود در کنار آن
 از مد سرقت سفن به میان آمده و
 فقها تمایلی به نام بردن واژه
 سرقت به ربایشی که فاقد شرایط مد
 سرقت باشد، ندارند و بیشتر از
 سرقت های تعزیری با نام های
 اختلاس، استلاب، اهتیا، منبج
 یاد کرده اند که در تقسیم بندی جدید
 ارائه شده در قانون مجازات اسلامی،
 برمی از آنان تمت عنوان جرایم
 مستقلی از جمله خیانت در امانت،
 کلاهبرداری و... ذکر شده اند.

جرم سرقت در ماده (۱۹۷) کتاب دوم قانون مجازات اسلامی در مبحث حدود تعریف شده است.

طبق این ماده: «سرقت عبارت است از ربودن مال دیگری به طور پنهانی»

این تعریف برگرفته از نصوص فقهی است و در هر اثر فقهی که واژه سرقت مشاهده می شود در کنار آن از حد سرقت سخن به میان آمده و فقها تمایلی به نام بردن واژه سرقت به ربایشی که فاقد شرایط حد سرقت باشد، ندارند و بیشتر از سرقت های تعزیری با نام های اختلاس، استلاب، احتیال، منبج یاد کرده اند که در تقسیم بندی جدید ارائه شده در قانون مجازات اسلامی، برخی از آنان تحت عنوان جرایم مستقلی از جمله خیانت در امانت، کلاهبرداری و... ذکر شده اند.

قانون گذار معمولاً در برخورد با جرایم هر گاه مجرم ارتکاب جرمی را با استفاده از وسایلی آسان تر کند و یا با اعمال خود بر خطر آن بیفزاید به نحوی که امنیت جامعه را شدیداً تهدید کند، مجازات بیشتری برای مرتکب در نظر می گیرد.

از سرقت حدی که بگذریم و وارد سرقت های تعزیری شویم اولین ماده ای که جرم سرقت تعزیری ساده را مشخص می کند، ماده (۶۶۱) قانون مجازات اسلامی است که به اعتقاد بسیاری از حقوق دانان عنصر قانونی سرقت های ساده تعزیری را تشکیل می دهد.

ماده (۶۶۱): «در سایر موارد که سرقت مقرون به شرایط مذکور در مواد فوق نباشد مجازات مرتکب، حبس از سه ماه و یک روز تا دو سال و تا ۷۴ ضربه شلاق خواهد بود.»

منظور از عبارت «...مقرون به شرایط مذکور نباشد...» ویژگی های سرقت های تعزیری مشده می باشد که در مواد پیشین ذکر شده است. کیفیات مشده می حاکم بر این سرقت ها کیفیات مشده عینی نام دارد و قانون گذار در مقابل مخاطراتی که این سرقت ها در پی دارند

مجازات های سنگین تری برای آنان در نظر گرفته است.

ماده (۶۵۱): «هر گاه سرقت جامع شرایط حد نباشد ولی مقرون به تمام پنج شرط ذیل باشد مرتکب از پنج تا بیست سال حبس و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می گردد:

- ۱- سرقت در شب واقع شده باشد؛
- ۲- سارقین دو نفر یا بیشتر باشند؛
- ۳- یک یا چند نفر از آن ها حامل سلاح ظاهر یا مخفی باشند؛
- ۴- از دیوار بالا رفته یا حرز را شکسته یا کلید ساختگی به کار برده یا این که عنوان یا لباس مستخدم دولت را اختیار کرده یا برخلاف حقیقت خود را مأمور دولتی قلمداد کرده یا در جایی که محل یا مهیا برای سکنی یا تابع آن است، سرقت کرده باشند؛
- ۵- در ضمن سرقت کسی را آزار یا تهدید کرده باشند.

ماده (۶۵۱) قانون مجازات اسلامی بسیار شبیه ماده (۲۲۲) قانون مجازات عمومی است. در ابتدا باید به صدر ماده توجه کرد که می گوید: «سرقت جامع شرایط حد نباشد ولی مقرون به تمام پنج شرط ذیل باشد...» پس در ابتدا این مورد استنباط می گردد که اگر واجد شرایط حد باشد اصولاً این ماده قانونی کاربردی ندارد؛ حتی اگر مقرون به تمام پنج شرط باشد.

مورد دیگری که به چشم می خورد این است که به کاربردن این ماده برای اجرای مجازات زمانی قابل تصور است که هر پنج شرط محقق شود؛ چرا که خود قانون گذار این مطلب را بیان کرده: «... مقرون به تمام پنج شرط ذیل باشد...» و مجازاتی که بین پنج تا بیست سال است محدوده سلطنت قاضی را بسیار گسترده در اعمال مجازات قرار داده است.

نکته دیگری که در این ماده قانونی به چشم می خورد مجازات شلاق است که با استفاده از «وتا» حاکی از مجازاتی تکمیلی است که هم حبس دارد و هم شلاق و قاضی مخیر به انتخاب یکی از آن دو است. حبس و شلاق در این جا یک مجازات است. بند "۱" این ماده به واقع شدن

سرقت در شب اشاره دارد. در این مواد در شب واقع شدن سرقت از موارد تشدید مجازات است؛ زیرا سرقتی که در شب واقع می شود اولاً، نسبت به روز با سهولت بیشتری انجام می گیرد دوماً، سرقت در شب سبب وحشت ساکنین منازل و اماکن آن می شود و در آخر کشف سرقت در شب به سختی انجام می گیرد و فرار سارق در شب به راحتی امکان پذیر است. البته نظراتی که اداره حقوق قوه قضاییه و یا حقوق دانان راجع به تعریف شب دارند حاکی از فاصله بین غروب آفتاب تا طلوع آن است و برخی دیگر به تاریک شدن کامل هوا اشاراتی دارند.

مورد دیگر که قابل ذکر است تعدد سارقین است. اگر سارقین چند نفر باشند راحت تر می توانند سرقت را انجام دهند تا یک نفر و در ضمن سرقت چند نفره امکان ایجاد رعب و وحشت عمومی را به دنبال دارد که در صورت مسلح بودن، محارب واقع شدن آن ها دور از ذهن نیست. مسلح بودن نیز در بند «سوم» نمایان شده؛ چه حامل سلاح ظاهر باشد و چه مخفی ولی حتماً باید اسلحه، واقعی باشد و اگر چیزی باشد که عنوان اسلحه بر آن صدق نکند؛ مانند سنگ، چوب و... نمی توان آن را سرقت مسلحانه نامید و از شمول این ماده خارج است.

بند «چهارم» این ماده ناظر است به شکستن حرز یا ساختن کلید ساختگی و یا به کاربردن عناوین دولتی و خلاف واقع خود را مأمور دولت معرفی کردن یا سرقت از اماکنی که محل یا مهیا برای سکنی باشد. اولین موردی که به چشم می خورد شکستن حرز است که می تواند به دو صورت مادی مانند ورود به عنف و تخریب آن باشد و یا معنوی مانند ساختن کلید برای باز کردن درب است. در قسمت اخیر آن نیز برای جلوگیری از سوء استفاده افرادی است که قصد استفاده از لباس های متعلق به دولت و یا عناوین دولتی را دارند.

لازم به ذکر است هر یک از قسمت های بند "۴" ماده (۶۵۱) با بندهای دیگر آن تلفیق شود سبب احراز مجرمیت مذکور در این ماده و اعمال مجازات مندرج در آن است و حتماً لازم نیست

همه فرض های بند "۴" با هم وجود داشته باشد تا مجازات این ماده اعمال گردد.

بند "۵" به آزار و تهدید در حین سرقت اشاره دارد که توجه به آزار و تهدید حین ارتکاب سرقت در نظام های قانون گذاری دیگر به ویژه کشوری دارای حقوق کامن لای بیشتر به چشم می خورد. در نظام حقوقی انگلیس از سرقت مقرون به آزار به عنوان «ROBBERY» یاد شده و قانون سرقت انگلیس «THE TEFT ACT» مصوب ۱۹۸۶ سرقت این گونه تعریف شده است:

A person is guilty of robbery if the he steals and immediately before or at time of doing so, to do so he use force on any person. Or put seeks to put any person in fear being then any there subjected to force

«اگر کسی مرتکب سرقت شود و بلافاصله قبل از سرقت و یا مقارن آن و به منظور انجام آن از قوه قهریه علیه کسی استفاده کند یا وی را تهدید نموده یا در صدد ترسانیدن وی از این که در معرض قوه قهریه قرار خواهد گرفت، بر آید، محکوم به سرقت مقرون به آزار خواهد بود. البته در نظام حقوقی ما، این مطلب را نباید از ذهن دور داشت که اگر سرقت مسلحانه باشد و سبب ارباب عامه شود از موارد محاربه و در صلاحیت دادگاه انقلاب است دیوان عالی کشور در رأی وحدت رویه شماره ۵۴۱-۱۰/۴-۱۳۶۹ این مطلب را تأیید نموده است.

ماده دیگری که به سرقت های مشدده تعزیری اختصاص دارد ماده (۶۵۲) ق.م.ا است که مقرر می دارد: «هر گاه سرقت مقرون به آزار باشد و یا سارق مسلح باشد به حبس از سه ماه تا ۱۰ سال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می گردد.»

این ماده گویی جانشین ماده (۲۲۳) قانون مجازات عمومی است.

قانون گذار با تخصیص زدن چند شرط از ماده (۶۵۱) ماده (۶۵۲) را طراحی کرده و این در صورتی است که بندهای "۳" و "۵" ماده (۶۵۱) در ماده (۶۵۲) متجلی شده اند و با حذف بند "۱" -

که در مورد سرقت در شب است - سرقت در روز را نیز مشمول این ماده قانونی می‌داند و فرقی هم قائل نشده بین سارقان که با لباس بدل آمده‌اند و یا با لباس مأموران دولتی و یا عناوینی را از دولت اتخاذ کرده‌اند یا غیره و حتی اشاره به حرز و شکستن آن نیز ندارد. در واقع ماده (۶۵۲) محدوده تشدید مجازات در مورد سرقت را اندکی توسعه بخشیده است.

شعبه پنجم دیوان عالی کشور به تاریخ ۱۳۱۷/۵/۵ مقرر داشته «اگر صاحب خانه بیدار شود و مرتکب را ببیند و حین ارتکاب سرقت و بخواهد او را دستگیر کند و مجرم با او گلاویز شود و سارق، صاحب خانه را مجروح کند، این سرقت مقرون به آزار نیست» و موضوع ماده (۶۵۲) نیز به تبع آن نمی‌تواند قرار گیرد.

در حقوق کامن لای از جرمی سخن گفته به نام «burglary» یعنی ورود غیر مجاز به منزل غیر به قصد ارتکاب یکی از چهار جرم سرقت، ضرب و جرح، تخریب و تجاوز جنسی که تا چهارده سال حبس دارد. در این جامسلیج بودن سارق سبب تشدید جرم است؛ حتی اگر اسلحه قلابی باشد. پس ماده (۶۵۲) هم حامل پیام جدیدی نبوده و همان طور که قبلاً اشاره شد - محدوده سرقت‌های تعزیری مشدده را اندکی گسترش بخشیده است.

ماده (۶۵۴): «هر گاه سرقت در شب واقع شده باشد و سارقین دو نفر یا بیشتر باشند و لااقل یک نفر از آنان حامل سلاح ظاهر و یا مخفی باشد، در صورتی که بر حامل اسلحه عنوان محارب صدق نکند جزای مرتکب یا مرتکبان حبس از ۵ تا ۱۵ سال و شلاق تا ۷۴ ضربه می‌باشد».

این ماده تأکید بسیاری بر محارب بودن سارق دارد؛ ضمناً سرقتی را بیان می‌کند که دیگر مقرون به آزار نیست. ماده (۶۵۲) در برگیرنده سرقت مقرون به آزار است و اگر سارق محارب شناخته نشود به سه ماه تا ده سال محکوم خواهد شد ولی در ماده (۶۵۴) اگر سارق محارب شناخته نشود به پنج تا پانزده سال محکوم می‌گردد؛ با این که آزاری واقع نشده و این حاکی از عدم توجه و تدقیق مقنن به این دو ماده قانونی است.

قانون گذار در ماده (۶۵۳) به راهزنی اشاره کرده که در آن به نوعی سرقت مشدده تعزیری اشاره شده که در صورت عدم صدق عنوان محاربه، مرتکب به سه تا ۱۵ سال حبس و شلاق تا ۷۴ ضربه محکوم می‌گردد. فقها از راهزنی به «السرقة الکبری» یاد کرده‌اند و در حقوق کامن لای از آن به عنوان «high way robbery» نام برده شده است.

البته قانون گذار مصادیق دیگری از سرقت‌ها مشدده را در مواد (۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹ و ۶۶۰) بیان کرده که هر کدام آنان حاکی از حساسیت قانون گذار نسبت به جرم سرقت، به ویژه سرقت‌های مشدده است.

در پایان نکته‌ای که ذکرش خالی از لطف نیست شروع به جرم سرقت‌های مشدده تعزیری است که در ماده (۶۵۵) ق.م. نمایان گر شده است. این گونه سرقت‌ها به دلیل به ایجاد بی‌نظمی در نظم عمومی، حتی شروع به جرمشان نیز مستلزم مجازات سنگین تری است که تا پنج سال حبس و ۷۴ ضربه شلاق را به همراه دارد.

نتیجه:

با افزایش روز افزون جرایم در جامعه قانون گذار باید با وضع قوانین جدید و اصلاح قوانین قبلی، امنیت قضایی افراد جامعه را هر چه بیشتر تأمین کند. گزافه‌گویی در قانون، وجود تورم جزایی و نادیده انگاشتن انواع دیگری از شیوه‌های ارتکاب جرایم خصوصاً سرقت‌های تعزیری سبب آسیب‌های جدی جبران ناپذیر اجتماعی و لطمه خوردن اقتدار دستگاه‌های قضایی کشور است. چه بهتر که قانون گذار با دیدی باز و با استفاده از مکانیزم‌ها گوناگون در آسیب‌شناسی جرایم به خصوص سرقت‌های مشدده تعزیری بیش از پیش بتواند در امنیت و آسایش عمومی که از ضروریات ادامه حیات بشری در جوامع است، کوشا باشد.

منابع:

- ۱- میر محمد صادقی، دکتر حسین، جرایم علیه اموال و مالکیت، پاییز ۱۳۸۳.
- ۲- گلدوزیان، دکتر ایرج، محشای قانون مجازات اسلامی، آبان ۱۳۸۴.
- ۳- مجموعه آراء دیوان عالی کشور.

